

b/SÖZLERIN BOGNA BÖLÜNIŞI

iki we şondan-da köp bogunly sözler setirden setire bogna bölünip geçirilýär. Şonda sözüň setirde galýan böleginiň yzyndan kese çyzyjak (-) goýulýar. Bir harpdan ybarat bolan bogun setir ahyrynda galdyrylmaýar we täze setire geçirilmeýär.

313-nji gönükme. Göçüriň. Has gara ýazyylan sözleriň soňky boguny setirden-setire geçirer ýaly bölüp ýazyň.

Bahar **guýynyň** üstüne **germelip** duran ýogun çarha ýaplanyp, Hoşgeldi tä **garşydaky** tut **agaclarynyň arasynda** girip, gözden **ýitýänçä**, onuň **zyndan** garap durdy. Ol çagalık **wagtlaryny** ýatlap, Hoşgeldi bilen bir mekdepde **okanlaryny** gözünüň önüne getirdi.

(A, Gowşudow, «Köpetdagiň eteginde»).

* * * *

314-nji gönükme. Aşakdaky sözleri okaň we depderiňize göçüriň. Olaryň hyrynda iki çekimsiziň ýanaşyk ýazylandygyna üns beriň.

Bagt, nagt, wagt, howp, möwc, keýp, haýp, aýt, süýt, halk, gulp, çalt, elt, üns, gant, goşant, düşewünt, gazanç, begenç, süňk, karz, berk, görk, harp, ders, nyrh, burç, küşt.

Birnäçe sözüň sonuňda iki çekimsiz ses ýanaşyk gelýär. Olaryň arasynda çekimli ses eşidilýän ýaly bolsa-da, ol ýazylmaýar we bir bogun hasap edilýär.

Meselem: gaýt, süýt, wagt, gurlp, ýyrt we ş.m.

Emma bu hili bir bogunly sözlere çekimli bilen başlanýan goşulma goşulanda, olaryň soňundaky iki çekimsiziň soňkusy öz zyndaky bognuň önüne geçýär.

Meselem: bagt-bag-tyň, halk-hal-ky-myz we ş.m.

315-nji gönükme. Sözlemleri okaň we göçüriň. Soňunda iki çekimsiz ýanaşyk gelen sözlere çekimli bilen başlanýan goşulma goşup, ýaýyň içinde bogna bölüň.

1. Harp sesiň ýazuw belgisidir.
2. Bagt saglykda we agzybirlikdedir.
3. Men onuň bilen dost boldum.
4. Maral haty örän çalt ýazýar.
5. Wagt garaşyp durmaýar.

6. Halk her bir zada örän dogry baha berýär.
7. Gapyda gulp asylgy dur.
8. Şu mata örän berk matadyr.
9. Onuň hemme aýdanlaryny üns berip diňledim.
10. Men küşt ýaryşyna gatnaşýaryn.
11. Gazanç etmek üçin zähmet çekmeli.

NUSGA: Harp (har-py) sesiň ýazuw belgisidir.

* * * *

316-nji gönükme. özüňizden ahyrynda iki çekimsiz ýanaşyk gelyän on sany söz tapyň we olaryň hersini bir sözlemde ulanyp, depderiňize ýazyn.

* * * *

317-nji gönükme. Göçürüň we ahyrynda iki çekimsiz ýanaşyp gelyän sözleri tapyp, olaryň aşagyny çyzyň. Goşulmaly gelyän sözleriň asyl bölegine üns beriň.

1. Howa örän sowukdy. Ozal diňe galpyldaýan bolsak, indi wagtal-wagtal bütin göwrämiz bilen sandyraýardyk. Myrat haýdap ýerinden turdy-da, bökjekläp başlady.

—Men öýe gaýdaýsam nähili bolarka? — diýip, ol birhili ynamsyz äheňde aýtdy... Ol çadyra baryp ýetýänça, birnäçe wagat geçjek, onsoňam gije garaňky, ýagyş ýagyp dur.

2. Düýp bilen işigiň arasy ýaly ýer görmenok, sebäbi güýçli tozanly ýel öwsüp başlady.

3. Siz küşt ýaryşyna gatnaşýarsyňyzmy?

GEÇILENLERI GAÝTALAMAK ÜÇIN SORAGLAR:

1. Bogun diýip nämä aýdylýar?

2. Sözler näçe bogunly bolup biler?

3. Sözün näçe bogunlydygy nämä bagly bolýar?

4. Bogunlar näçe hili bolýar? Nähili bogna açyk bogun diýilýär? Nähili bogna ýapyk bogun diýilýär?

5. Soňlary bir ýa-da iki çekimsiz bilen gutarýan bir bogunly sözlere çekimli ses bilen başlanýan goşulma goşup, bogna bölüň.

Şonda degişli bogunlarda ýüze çykýan üýtgeşiklikleri aýdyp beriň.